

Реферат на тему: "Життєвий і творчий шлях Г.Косинки"

Григорій Косинка

РЕФЕРАТ

на тему:

"Життєвий і творчий шлях Г.Косинки"

Григорій Михайлович Косинка (справжнє прізвище — Стрілець) народився 29 (17) листопада 1899 року в селі Щербанівка Обухівського району Київської області. Батьки — малоземельні селяни — пробували одного разу поліпшити своє злиденне життя в далекосхідних краях, але швидко повернулися назад до села і перебивались батьківським підробітком на цукровому заводі в сусідньому селі Григорівці. Майбутній письменник змалку теж підробляв для сім'ї, працюючи на панських економіях. Двокласну школу закінчив у селі Красному Обухівського району, де жив його дід по матері. Заохочував малого Григорія до навчання особливо материн брат, у майбутньому — відомий прозаїк Калістрат Анищенко.

Коли Григорієві минуло 14 років, вирушив він до Києва на заробітки. Працював чистильником чобіт, канцеляристом і закінчив вечірні гімназійні курси. Брав участь у громадянській війні, сидів три місяці в тюрмі (можливо, це була муравйовська тюрма, зображена пізніше письменником у новелі "Фавст"), а протягом 1919-1922 років учився (закінчив три курси) в Київському інституті народної освіти. Перші зарисовки і статті опублікував 1919 року в газеті "Боротьба"; тут же вміщена була і перша новела письменника "На буряки". 1920 року входив до творчої групи "Гроно", яка видала альманах під такою ж назвою, опублікувавши в ньому три етюди Г.Косинки — "Під брамою собору", "Мент", "За земельку". Протягом 1924-1926 років був членом літературного угруповання "Ланка", яке в 1926 році перейменувалось на "Марс" (Майстерню революційного слова). Після ліквідації літературних організацій у 1932 році був позагруповим. Арештований 5 листопада 1934 року, розстріляний після вироку військової колегії Найвищого суду Союзу РСР в м. Києві від 13-15 грудня цього ж року.

Тематично творчість Косинки тісно пов'язана з проблемами дореволюційного села. Ідейно-стильове спрямування її розвивалось у дусі традицій модерної української новели рубежа XIX-XX століть, найяскравішим представником якої був Василь Стефаник. З ним Григорій Косинка підтримував творче листування, одержуючи від нього відгуки про свою новелістику і по-батьківськи щирі творчі поради. В. Стефаник називав Косинку "своїм сином з Дівич-гори" (назва гори над Дніпром поблизу Києва).

Уже перша збірка новел письменника "На золотих богів" (1922) засвідчила, що він не збирався бути речником якоїсь однієї політичної тенденції. Як художник "від бога", він виступає водночас і "за всіх", і "проти всіх"; йому болять і рани бідності найбільш окраденого селянина ("На буряки"), і месницькі дії заблуканого "бандита-дезертира", та

кров переконаного партійця ("Десять", "Темна ніч"), і дрімуча безпросвітність декласованих спекулянтів та "вічних" міщан ("Місячний сміх", "Троєкутний бій"). Власний стиль і "своя" стилістика сформувались у Косинки дуже швидко. Віддавши (на початку творчості) данину імпресіоністичним, символістським і романтичним барвам, він уже в другій новелі "В житах" (1926) поставав перед читачем як прихильник реалістичного письма стефаниківського типу, в якому поєдналися найрізноманітніші форми художнього мислення. Найпослідовнішим (як художник-мислитель) Косинка виявлявся в утвердженні думки, що революційні перевороти та доба після них — це велика драма народу. Цю драму по-своєму відчували і створені письменником характери вдів-матерів ("На золотих богів", "За ворітьми", "Мати", "Змовини", "Гармонія"), поглиблювали її "лицарі темної ночі", що опинилися в хащах отаманщини ("Темна ніч", "Десять", "Постріл", "В житах", "Зустріч", "Фавст"), не знаходили виходу з неї і сільські багатії "з колишніх", і теперішні агітатори за більшовицьку ідею ("Товариш Гавриш", "Політика", "Десять", "Гармонія"). Своєрідний синтез художніх роздумів письменника про революційну драму народу постав у новелах "Гармонія" і "Фавст", що своїм обсягом нагадують коротку повість. Тут ця проблема осмислена як світове шукання істини буття, котра внаслідок революційних перетворень не наблизилась до людства, а ще далі від нього відійшла.

Об'єктивність художнього письма і гострота відтворюваних ним конфліктів викликали здивування в середовищі критиків, а найбільш вульгаризаторські з них звинувачували письменника в поетизації ворожих новій дійсності сил, в апологетизації куркульства, бандитизму і т. ін. В.Коряк писав, що з новел Косинки не ясно, з ким він і проти кого; Я.Савченку здавалось, що з усіх сучасних письменників Косинка "найкривавіший"; О.Слісаренко ніби між іншим закинув, що авторові "Політики" все одно, хто кого б'є, а С.Щупак і О.Полторацький кваліфікували Г.Косинку як куркульського агента в радянській літературі. Натомість високу оцінку творам письменника давали М.Ірчан, М.Рильський, С.Єфремов та ін. М.Рильський наголошував, що новели Косинки, з часом у певну гармонію злившись, дадуть епопею революції, а С. Єфремов писав, що Косинку цікавить не просто перебіг революційних подій, а буття народу.

Ця риса творчості письменника добре виявлена вже в одній із його ранніх новел "На золотих богів". У ній розкрито драму народу, який змушений боронити свою волю під злидінними стріхами і на злидінних осьмушках та обніжках і разом з ними горіти потім у вогні білогвардійських карателів і завойовників. Стиль художнього мислення в новелі — типово романтичний. "Романтичні образи людей і подій, — пише В.Фащенко, — виникають тут у стислих фрагментах, що квапливо змінюють один одного, але ця швидкоплинність не затемнює суті речей та авторської концепції" ("Із студій про новелу". — К., 1971. С. 108). Полягає вона в героїзації селянської боротьби проти північних завойовників ("За погорілі наші хати, за кров братів і волю нашу — вперед!..") і в показі незмірності того горя, яке несли українському селу розбої білогвардійських банд ("...одступило військо золотих богів, і на місці гарячих боїв селянської волі

лишилась чорна руйна, полита сльозами, як дощем...").

З оповіданням "Фавст" — ще більш драматична історія: не маючи надії на його опублікування, письменник навіть не завершив його, і воно тривалий час залишалося в рукописі. Першу публікацію його здійснив журнал "Український засів", що протягом кількох місяців у 1942-1943 роках виходив в окупованому німцями Харкові. Як потрапив рукопис "Фавста" до видавців "Українського засіву", сказати важко, оскільки після арешту письменника 1934 року його майно конфіскувалось. Подібна загадкова доля спіткала, до речі, і ще деякі рукописи Г. Косинки. Частина їх уже "об'явилась", а на слід такої новели, як "Перевесла", натрапити поки що не вдалося. За спогадами сучасників, автор передав її одному з періодичних видань республіки за якийсь час до арешту і страти.

Опублікований текст "Фавста" в названому журналі не можна вважати (з точки зору текстології) останньою волею автора, але те, що він належить саме Г.Косинці, я не сумніваюсь. Працюючи над літературним портретом письменника (написаний у 1973 році, а виданий у "Радянському письменнику" 1989-го), я переконався, що він належить до тих художників, які пізнаються (відчуваються) з кількох писаних ними фраз. А в цьому випадку маємо не кілька фраз, а цілий твір, хоч і не закінчений. Припускаю, що видавці "Українського засіву" могли внести в новелу якісь словесні доповнення чи виправлення, але дух твору залишився незмінним: він суто Косинчин і за життєвим матеріалом, і за характером художнього осмислення його.

У закінченому вигляді "Фавст" міг би бути чи не найглибшим твором самого письменника і всієї української новелістики 20-х років. Мотив громадянської війни, до якого тут звернувся Г. Косинка, піднесений ним до рівня світової, сказати б, теми. Він має принципове значення для розуміння і драм революційної дійсності, і історико-психологічних особливостей українського народу загалом, який на складних шляхах революції шукав життєвої істини з такою ж болючою одержимістю, як і легендарний Фауст із трагедії Й.В. Гете на рубежі середньовічної та нової історії Європи. Європейський Фауст, як відомо, не знайшов тієї істини, але залишив людям спрагу шукань і незнищенну віру в величезні духовні можливості людства. Таким же, хоч і на специфічно локальному, суто українському терені, постає в новелі Г.Косинки і "Фавст з Поділля" — Прокіп Конюшина, шукання істини якого закінчилось божевіллям і смертю в муравйовсько-більшовицьких застінках.

Муравйовщина — одна з найчорніших сторінок в історії громадянської війни на Україні. Україножерські програми її, що здійснювались під прапором радянської влади, обійшлися українському народові дуже дорого. Та й не тільки українському. Г.Косинка показує в "Фавсті", що муравйовці горнули попереду себе представників будь-якої нації і нове життя уявляли собі не інакше, як режим карцерного типу. Тому в зображеному письменником карцері "успішно" конають разом з українцями також росіяни, поляки, євреї, хтось із мусульман та інші народи. Центральною постаттю серед них вивищується Прокіп Конюшина, якого росіянин Кленцов за характерну сивину саме й назвав Фаустом, але це ім'я героя Й.В. Гете, як я вже говорив, споріднюється з

Конюшиною не лише зовнішньо: в муравйовські застінки посаджено не лише сучасність, а й історію, не одну якусь особу, а цілий народ.

Друга проблема новели "Фавст" — філософія буття українського народу і його вічний "гордіїв вузол". Суть того "вузла" концентровано виражає рядок із згаданого в новелі вірша:

"Сліпе село лютує, а Україна кров'ю харка". Село України справді "лютувало" в роки громадянської війни, але нерідко залишалось "сліпим", бо не мало чітких соціальних орієнтирів і до того ж ставало на бій стихійно, в дусі партизанщини. Як наслідок — утворення в багатьох селах так званих "своїх" республік, які по черзі були потоплені в крові. Одна з таких республік зображена в "Думі про Британку" Ю.Яновського, а найдовше, майже до середини 20-х років, протрималась республіка в селі поблизу Холодного Яру, що під Чигирином, про що маємо художнє відлуння в повісті Д.Бузька "Лісовий звір" ...Трагедія Конюшини, зображеного Г.Косинкою, полягає в тому, що муравйовці бачать у ньому "самостійника", а він вважає себе щирим і свідомим борцем за свободу свого народу. Фінал цієї трагедії і закономірний, і художньо вмотивований: герой гине в більшовицьких "секретках", а письменник бачить у цій загибелі не випадок, а типові обставини, в які потрапив соціальне і національне поневолений народ.

Прокіп Конюшина — це ще один із тих "блудних синів" України, які в вирішальні моменти історії так і не можуть вийти на стовпову дорогу до істини. Європейський Фауст шукав її "із молитовником в руках" (П.Тичина), а "Фавст з Поділля" взяв до рук навіть зброю, але її виявилось замало. Щось неладне робиться з людиною в цьому світі, говорить автор, і йому здається, що жертвності людській не буде кінця до тих пір, поки правитимуть світом розбрат і різні форми неприязні, поки Кленцови ради втіхи "розпикатимуть" Яцківських, поки Однорогови і Бейзери не зрозуміють прагнень Конончуків і Конюшин, а Сторожуки "за шмат гнилої ковбаси" вислужуватимуться навіть Перед найбільшими гнобителями тих Конончуків та Конюшин...

Новела "Фавст" належить до тих творів, у зв'язку з якими немає потреби окремо говорити про "художні засоби", "письменницьку майстерність" та іншу суто естетичну атрибутику творчого мислення. Усе в ній "на своїх місцях" навіть у незавершеному варіанті, і кожна деталь так званої форми з такою виразністю "працює" на розкриття змісту, що цілковито розчиняється в ньому. З висоти літ можна тільки ще раз з гіркотою пошкодувати, який могутній талант в особі Григорія Косинки втратила українська проза. Почасти втішає хіба те, що його "стефаниківську" естафету в новелістиці свого часу підхопив Григорій Тютюнник, а не за горами, мабуть, уже той час, коли вродить наша земля ще молодшого їхнього побратима. Бо ж не даремно повторював Прокіп Конюшина: "Сотні поляжуть, тисячі натомість стануть до боротьби".

Арештовано Косинку як звинуваченого "в організації підготовки терористичних актів проти працівників радянської влади. У вироку військової колегії Найвищого суду Союзу РСР у м. Києві у справі терористів-білогвардійців від 15 грудня 1934 р. (за цією справою "проходили" також письменники Фальківський, Влизько, Буревій, Антін і Іван

Крушельницькі) зазначається: "Суд встановив, що більшість обвинувачених прибули в СРСР через Польщу, а частина — через Румунію, маючи завдання по вчиненню на території УРСР терористичних актів. При затриманні у більшості, обвинувачених забрано револьвери і ручні гранати. Керуючись постановою ЦВК Союзу РСР від 1.12.1934 р. і арт. арт. 54 та 54-11 КК УРСР, виїзна сесія військової колегії... присудила... Григорія Косинку-Стрільця... розстріляти. Майно... конфіскувати..."

Посмертна реабілітація письменника відбулася 19 жовтня 1957 року. У копії довідки за формою № 30, що зберігається в архівних фондах ЦНБ ім. Вернадського АН України, зазначається:

"Дело по обвинению Косынки-Стрелец Г.М., арестованного 5 ноября 1934 года, пересмотрено военной коллегией Верховного суда СССР 19 октября 1957 года.

Приговор военной коллегии от 13-15 декабря 1934 года в отношении Косынки-Стрелец Г.М. по вновь открывшимся обстоятельствам отменен и дело за отсутствием состава преступления прекращено. Косынка-Стрелец реабилитирован посмертно".

Реабілітація художніх і публіцистичних творів письменника відбувалася в кілька етапів. У часи хрущовської "відлиги", були видані чотирнадцять новел, які нібито не суперечили своїм змістом радянській кон'юктурі і мали, як писав у передмові до збірника М.Рильський, "велике пізнавальне значення... безперечну ідейно-естетичну цінність". Пізніше, в 70-х роках, до них у різних виданнях несміло долучалися "Троєкутний бій", "Анкета" і "Темна ніч", а вся художня і публіцистична спадщина письменника (без "Фавста" і "Зустрічі") опублікована лише в 1988 році. Вагоме місце в тогорічному виданні, що мало назву "Гармонія", займали твори (вісім новел), які радянська критика вважала найбільш "ворожими" — бандитськими, не просвітленими ідейно і т.ін. Насправді в них ішлося про драму тих заблуканих "лицарів темної ночі", які не могли "вхопити тропи", творили ґрунт для отаманщини, міжгрупових чвар тощо. Такими явищами, як відомо, завжди (а на Україні — особливо) супроводжувались значні суспільні злами та потрясіння, і письменник цілком закономірно відтворив їх з великою художньою силою і з великим людським болем. Разом з іншими новелами та публіцистичними зарисовками ці "ворожі" твори письменника дають якщо не епопею революції та громадянської війни (про що писав у згадуваній передмові М.Рильський), то справді широку картину народного лиха, яке принесене на нашу землю більшовицькою революцією і спробою вірних марксистів-ленінців загнати людей в утопічну, карцерного типу комуну. Водночас новелістика Г.Косинки являє собою показовий взірець художніх шукань і знахідок, якими українська проза першої третини ХХ століття просувалася (рухалася) від "старого" реалізму до модерних форм естетичного мислення. Найбільших успіхів тут досягали В.Стефаник і О.Кобилянська, В.Винниченко і В.Підмогильний... Г.Косинка — в їхньому ряду.